

MODERN KÜLTÜRDE ÇATIŞMA

Köksal ALVER

Georg Simmel, *Modern Kültürde Çatışma*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

Modern sosyolojinin kurucuları arasında yer alan Georg Simmel (1858-1918), hayli üretken bir sosyolog olmasına karşın, belki sıradışılığından belki sistematik olmayışından olsa gerek, aynı döneme mensup kimi sosyologlar gibi çok fazla üzerinde durulmamıştır. Çalışmaları geniş bir alana yayılır, mikrososyoloji düzleminde yer alır, toplumsal hayatı ve modern toplumu bazı gösterge-kavramlardan hareketle analiz etmeye çalışır. Amerika'da etkili olmasının nedenlerinden birisi bu olsa gerektir. Nitekim, Amerikan sosyolojisi de mikrososyolojik eğilimin en baskın bir şekilde yerleştiği sosyolojidir. Genel sosyoloji değil hayatın biçimleri/formları ile toplumlaşma biçimleri/formlarını merkeze alan *formel sosyoloji* yapmayı yeğler. Bütünün ayrıntılardan da görülebileceğini iddia eder ve temel ilgilerini sanat ve kültür, para, kapitalizm, kent, aşk, cinsiyet, grup gibi hayatın değişik biçimlerinden seçer. Çalışma alanları, yönelimleri ve yöntemiyle Simmel'in aslında *hayatın sosyolojisini* yaptığı söylenebilir. O, bizzat hayatın kendisini, onun akışını, akışa yön veren temel kategori ve faktörleri sorunsallaştırmış ve bu sorunların üzerine eğilmiştir. Sosyolojiyi hayatın akışına tanık kılmak amacıyla; yaşanan hayatın sosyolojik yorumunu gerçekleştirmeyi denemektedir.

Modern Kültürde Çatışma, Simmel'in sosyolojik çalışma alanlarını temsil eden üç önemli denemesini içeren bir kitap. "Modern Kültürde Çatışma", "Metropol ve Tinsel Hayat", "Moda Felsefesi" adlı denemelerde Simmel, belli kavram ve göstergeler etrafında modern hayatı/insanı tartışmaktadır. Denemelerin yanında kitapta yer bulan, Simmel üzerine bir çok çalışma gerçekleştirmiş olan David Frisby'e ait "Georg Simmel: Modernitenin İlk Sosyoloğu" başlıklı yazı da Simmel'in girişimini anlamada önemli ipuçları vermektedir.

Frisby'e göre, bir modernite çözümlemesi yapan Simmel, modernitenin özünün bilimsel teknolojik çağın görkemli tantanasında bulunduğunu iddia eder. Yeni çağda bireyin iç güvenliğinin yerini modern hayatın hercü mercinden, heyecanından doğan belirsiz bir gerilim, gizli bir huzursuzluk, çaresizce bir telaş almıştır. Bu huzursuzluk ise kendini en açık biçimde metropol hayatında göstermektedir. Metropol'de Simmel'i ilgilendiren şey, modernitenin hangi özelliklerinin bu hayatta yattığı meselesidir. Eğer modernitenin ürünü olan modern hayatı toplumsal güçler, tarihsel miras, toplumsal kültür ve hayat karşısında bireyin özerkliğini ve bireyselliğini koruma talebi doğrultusunda tanımlayacaksak, ki Simmel böyle bakar moderniteye, metropol hayatı tam da aranan tanımlı vermektir. Bireyselliğin, yalnızlığın ve belki huzursuzluğun derinlemesine yaşandığı, tecrübe edildiği mekan olarak metropol, modernitenin yatağıdır. Bundandır ki; Simmel, (kimi yazılarda Durkheim'la birlikte) modernitenin ilk sosyologu olarak değerlendirilir. Acaba, Simmel, modernitenin nirengi noktalarını keşfetmiş midir? Moderniteyi karşıladığına inandığı kavramlar/yapılar ona istediği bilgiyi sağlamış mıdır? Ve o payeyi, modernitenin sosyologu payesini almayı hak etmiş midir? Bu soruların cevapları onun kimi kitaplarında ve aşağıda anacağımız yazılarında bulunabilir.

“Modern Kültürde Çatışma” adlı denemesinde, Simmel, ‘hayat nasıl mümkün olur’ temel sorusunun cevabını araştırmaya girişir. Hayat-kültür-çatışma kavramlarını analiz birimleri olarak seçer ve analizinin bu kavramların ilişkisi çerçevesinde gerçekleştirmeyi dener. Hayatı varlığın özü şeklinde tanımlayarak, her bir form, görünüm, değişim, farklılaşmayı hayat ile açıklamaya, ilişkilendirmeye çalışır. Toplumsal ilişkilerde rastlanan her görünüm, hayatın ya bir kalp atışı, bir tasvir edilme biçimi, yahut bir gelişme evresidir. Hayat böylece kendi hükümlerini ilan etmektedir. İçsel tutarlılığı ve kendine yeten anlamıyla bütün tasavvur dünyamız için sıkı bir çerçeve ya da yırtılmaz bir örtü oluşturan bilgi formları; hayatın akışı tarafından, hayatın akışı içinde yeniden anlam bulmakta ve belki çözümlenerek yeni bir katmana geçmekte; yani hayatın kuvvetleri ve yönelimleri tarafından şekillendirilmektedir.

Hayatın yaratıcı hareketi olan kültür ise, kanunlar, anayasalar, sanat eserleri, bilim, teknoloji gibi kategorileri içine alarak cisimleşir, hayata eklenerek ona form, içerik, ufuk ve düzen kazandırır. Hayata eklenen kültür aynı zamanda hayatın farklı bir vechesi olarak görülebilecek yeni bir doğumu gerçekleştirir: kültürel hayat. Bir hayat formu olarak kültür, yahut bir

hayatın sürekli akışının temsiliyeti olarak kültürel hayat. Söz konusu yeni boyutta ise çatışma, karşıtlık kendisini iyice belli eder ve bunun sonucunda da formların sürekli değişmesine, yer değiştirmesine tanık olunur. Simmel, böylece, hayatı nasıl mümkün olduğunu ve nerelere evrildiğini izah ederken, çatışmayı hayatın dinamizmi olarak belirler. Hayat, kesinlikle donuklaşmayan bir doğaya sahiptir, kültür hayata dinamik yanı sağlayan temel kategori olur.

Simmel, bir kent adamı ve kent deneyimini iliklerine kadar yaşamış biri olma avantajıyla yazdığı “Metropol ve Tinsel Hayat” denemesinde, büyük kent (metropol) hayatının katmanlarına, öne çıkardıklarına, dönüşümlerine ve kolları arasında kâh uyuttuğu, kâh sıkıp sıkıp acıttığı modern insana sunduklarına dikkatleri çeker. Metropolü; hız, çeşitlilik, farklılık, karmaşıklık, bıkkınlık, ussallık gibi kavramlarla açıklamaya çalışan Simmel, ilkin iki ayrı dünya, iki ayrı insan tipini temsil eden metropol-taşra karşılaştırması yapar. Her iki örgütlenme ve birlikteliğin hem anlam ve zihin dünyası itibariyle, hem de pratik toplumsal hayatın üretimleri itibariyle birbirinden çok farklı olduklarını, sözü edilen farklılığın iki ayrı dünyayı oluşturduğunu belirtmektedir. Buna göre, kent; sokaktan her geçişte, iktisadî, meslekî, toplumsal hayatın hızında ve çeşitliliğinde taşra hayatıyla derin bir karşıtlık oluşturmaktadır. Taşra, benzeşme, bilinme, yüz yüze olma ve hatta göz önünde olma ile eşleştirilir. Taşra, insanı belirler ve özgürlüğünü elinden alır; uymak zorunda kalacağı kimi sürekli ritüeller oluşturur. Kent ise, insana özgürlüğü sunar, burada kendi olmak, gizlenmek, caddelerde dolaşarak dahi gizlenmek mümkündür.

Metropol, modern insana yeni hasletler yükleyip insanın konumunu/durumunu yeni şartlar altında belirlemektedir. Metropol insanı yeni bir tiptir ve kendine ait niteliklere sahip olmuştur. Avucunda yaşadığı ortam (metropol ilişkileri) insana farklı durumlar dayatmakta ve onu belli bir yöne doğru itmektedir. Metropolde insan bir sayı gibi, diğerlerinden farkı olmayan bir öge gibi hesaba katılır ve nesnel olarak ölçülebilen işleriyle tanımlanır, belirlenir, bilinir. Bu yüzden metropol insanı etrafındaki kimseleri satıcı, müşteri, hizmetçi gibi tamamen yapılan işler ve görevler çerçevesinde tanımlamaya yönelir. Artık geçerli ölçüt duygu değil us olmuş, tüm ilişkilerde aranan nitelik ussallık/rasyonalite olmuştur. Metropol insanının sosyal ilişkilerine yön veren temel ilke olarak beliren rasyonalite, tüm hayatı biçimlendirmeye ve modern insanı yeni bir tip yapmaya girişmektedir.

Metropolü böylesine çekip çeviren, yeni bir anlam dünyası oluşturmasına yol açan ana faktör ise *paradır*. Metropol, para ekonomisinin merkezidir, çünkü

kendisi için en uygun ortamı bulmuştur. Paranın hesaba dayalı doğası, hayatın öğeleri arasındaki ilişkilere yeni bir boyut kazandırır. En korkunç tesviyeci olan para; her türlü nitel farkı *fiyatı ne* sorusuyla ifade eder, olanca kayıtsızlığı ve renksizliğiyle bütün değerlerin ortak paydası haline gelir. Şeylerin özünü, bireyselliğini, özgül değerini, karşılaştırılamazlığını aşındırır. Herşey paranın dur durak bilmeyen akıntısında eşit özgül ağırlıkla yüzer.

“Moda Felsefesi” denemesinde ise Simmel, hayatın akışına ilişkin gözlemlerinden hareketle modern hayatın modern insana biçtiği bir kaftan (form) olarak modayı analiz etmektedir. Nasıl bir hayat formudur moda? Simmel’e göre moda, dış görünümü feda edip umumun köleliğine teslim ederek içsel özgürlüğü bütünüyle sağlama alma yolundaki çabanın/hayatın formlarından biridir. Modanın doğuşunda *taklit* güdüsünü etken faktör olarak gören Simmel, taklidi düşünülmeden ortaya konmuş bir düşünce ürünü şeklinde tanımlar. Taklit, bireyi eyleminde yalnız olmadığı duygusuyla rahatlatır. Moda, bu anlamda, verili bir durumun taklididir.

Moda, toplumsal çevrenin izleme/taklit etme, benzeme ve farklılaşma sahasıdır. Moda, içsel olarak özerklikten yoksun ve başka bir yere dayanmaya muhtaç olan, ama kendi benliğinin farkına varmak için göze çarpmaya, ilgi çekmeye, biricikliğe gereksinim duyan bireylerin aslî faaliyet alanıdır. Moda, en önemsiz bireyi bile, bir bütünlüğün temsilcisi, birleşik bir ruhun cisimleşmesi haline getirerek öne çıkartır. İki temel işleviyle öne çıkar moda; hem belli bir toplumsal çevreyi bir arada tutar, hem de o çevreyi diğerlerine kapalı hale getirir. Dolayısıyla hem *bağlantılandırma*, hem de *farklılaştırma* işlevlerini başarıyla yerine getirir. Para ekonomisi, moda sürecinin de başat aktörüdür. Moda sürecine dahil olan birey, paranın tasallutu altına girmiş demektir. Çünkü moda gerçekte parayı arzulamakta ve insanı tüketim boyunduruğuna iterek kendi sürekliliğini kazanmaktadır. Belki modanın kendini sürekli yenilemesi (hızla moda olanı ortadan kaldırma ve yenisini ihdas etme refleksi), insanı kontrol altında tutma arzusuna denk düşmektedir.

Modern Kültürde Çatışma’da Simmel, modern sosyolojinin açıklamayı kendisine görev bildiği modern toplumsal ilişkilere ayna tutmaya çalışmaktadır. Bizzat yaşayarak tecrübe ettiği hayatın temel doğasını, dönüşümlerini, insana neyi sunduğunu çarpıcı ifadelerle açıklığa kavuşturmayı denemektedir. 19. yüzyıl şartlarında modern toplum ve modern insanın görünümünü dikkatlere sunan Simmel, okuyucuya aslında önemli bir karşılaştırma imkanı sunmaktadır. Milenyum çağında insanın konumunu sorgulamaya girişen bir zihin, 19.

yüzyılla müthiş benzerliği görmektedir. Modern hayatın insanı sabitlediği yerin bir türlü yerinden edilemediği tespiti de yapılacaktır. Modernizm süreci bir çok form icad ederek hayatı elinde tutmaya çalışmakta ve bu çabada ödün vermeyeceğini beyan etmektedir. Para, moda, maddi/popüler kültür, tüketim modernizmin şahlandığı alanlar şeklinde belirlenemez mi? Simmel, bunu tespit eder etmesine ancak çıkış işaret edilir mi, yahut ne yapılacağı, bu girdaptan (eğer öyleyse) nasıl çıkılacağı söylenir mi? Bir serzenişte bulunduğu kesin, ancak, serzeniş ve sadece tespit insanın yarasına merhem olabilir mi? Dolayısıyla analizleri hayli önemli olan Simmel'e katkı olsun diye somut öneriler, işaretler getirmek de yeni yüzyılın sosyal bilimcilerine, aydınlarına düşmektedir. İnsana ne olmaktadır, insanın yitiği nedir ki, sersefil bir şekilde çeşitli formlar arasında gidip gelmekte ve bir türlü kendini bulamamaktadır. İnsan, başta modernizmle ürettikleri olmak üzere, kendi hayatına yön veren faktörler üzerinde yeniden düşünmek durumundadır. Aksi halde pek çok deneme insanı serbest bölge olarak kullanmayı sürdürecektir. Simmel, en azından aklımıza bunları getiriyor ve bir hatırlatmada bulunuyor.
